

Klinika za ginekologiju i porodništvo Medicinskog fakulteta i Opće bolnice »Sveti Duh«, Zagreb

»KRALJEVSKO ZEMALJSKO PRIMALJSKO UČILIŠTE I ZEMALJSKO RODILIŠTE U ZAGREBU 1894.–1895. GODINE«

»KING'S MIDWIFERY SCHOOL AND MATERNITY UNIT IN ZAGREB 1894.–1895.«

Dubravko Habek

Stručni članak

Ključne riječi: povijest, porodništvo, primaljstvo, Zagreb

SAŽETAK. Prvo rodilište i primaljsko učilište osnovano je u Zagrebu 1877. godine. Nakon izbivanja hospitalnih infekcija (babinjih groznica) i neprimjerenih uvjeta rada pristupa se 1894. / 1895. godine značajnoj građevinskoj i organizacijskoj adaptaciji. Predočeni su originalni nacrti staroga i novoga rodilišta. Rodilište je podijeljeno na dva odsjeka, trudnički i babinjački s rađaonicom, uz učilišne i pomoćne prostorije. U prvoj zgradi u Ilici 83 djeluje do preseljenja u novu, sveučilišnu kliniku u Petrovoj ulici.

Professional paper

Key words: history, obstetrics, midwifery, Zagreb

SUMMARY. The first maternity clinic and midwifery teaching unit was founded in Zagreb in 1877. In 1894–1895 the major constructional and organizational adaptation was undertaken after the outburst of hospital infections (puerperal fever) and because of inappropriate working conditions. The original layouts of the old and new maternity clinics are presented. The maternity clinic had parturient and puerperal units with delivery room, along with teaching premises and common rooms. The clinic worked in the premises in Ilica 83 until removing to the new university department in Petrova street.

Uvod

Kraljevsko zemaljsko primaljsko učilište i zemaljsko rodilište u Zagrebu otvoreno je nakon više desetljeća bezuspješnih zahtjeva hrvatskih liječnika prema carskoj kancelariji. Tako je, između ostalih, još 1841. godine Josip Fabek, zagrebački doktor ljekarstva, kirurgije i primaljstva razaslao dopis o potrebi osnivanja primaljske škole u Zagrebu. Odluka o osnivanju došla je tri desetljeća kasnije. Prvotno je od 1877.–1920. godine bilo smješteno u dijelu zgrade bolnice Milosrdnih sestara u Ilici br. 83. u Zagrebu, kada se seli u novoizgrađenu zgradu Sveučilišne klinike u Petrovoj ulici. Rješenjem kralja Franje Josipa I. od 21. kolovoza 1877. godine, prvi profesor primaljstva bio je dr. Antun Lobmayer, a prva učilišna primalja Milka Pichler Krkač. Iste godine, točnije 1. studenoga 1877. upisan je prvi tečaj za učenice primaljstva i izdana je Lobmayerova »Učevna knjiga za učenice primaljstva«.

Rodilište je počelo radom ranije, 1. listopada 1877., a imalo je deset kreveta za trudnice, dva za rodilje i deset za babinjače u svega četiri sobe (slika 1.). Uopće, učilište je radilo u neprimjerenim smještajnim i higijenskim uvjetima, što je u siječnju 1879. godine rezultiralo i pojavom babinje ognjice (puerperalne sepse). Predstojništvo rodilišta žurno je tražilo bolje higijenske i smještajne uvjete, s proširenjem još dviju soba za babinjače, odijeljenih soba za trudnice te premještaj teško oboljelih babinjača i trudnica na kirurški odjel bolnice. Također, tražilo se premještanje postojećeg kirurškoga

odjela s prvoga kata te sanacija odlagališta bolničkoga otpada i otvorenih zahoda. Lobmayer se u više navrata obraćao Zemaljskoj vladi, kako bi se poboljšali uvjeti rada i smještaja trudnica, rodilja i babinjača, čak s idejom izgradnje novoga zasebnoga rodilišta, za što je godine 1890. predložio nacrt arhitekta Waidmana.

Međutim, prijedlozi nisu prihvaćeni, pa je tek 1894. godine predložena adaptacija i proširenje postojećih prostora rodilišta u matičnoj zgradi bolnice. Iz zgrade u Ilici ostali bolnički odjeli se premještaju u Vinogradsku cestu 29, a Vlada preuzima obvezu adaptacije prostora zgrade u Ilici 83.^{1–3}

Adaptacija rodilišta i učilišta

Kraljevsko zemaljsko primaljsko učilište i zemaljsko rodilište je, zbog adaptacije zgrade, od godine 1894. u istoj zgradi sa Zavodom za gluhoonijeme i slijepe. Adaptacijski nacrt izradio je ing. V. J. Margetić iz Zagreba (slika 2.). Zgrada zavoda je značajno građevinski i funkcionalno adaptirana, pa tako i prostorije rodilišta. Prije adaptacije rodilište je bilo u prizemlju, a sada se uređuje zasebni odjel na prvome i drugome katu zgrade.¹

Staro rodilište nije imalo zasebne odsjeka (trudnički i babinjački), nego su sobe za babinjače i trudnička soba bile jedna uz drugu, a rađaonica je bila preko puta uz sobu I. razreda. Ove su se prostorije nalazile u kosom kraku zgrade, dok su ambulatorij, blagovaonica, ravnateljstvo i sobe osoblja bile u prizemlju uz bočni ulaz zgrade.

Slika 1. Tlocrt Kraljevskoga primaljskog učilišta i zemaljskog rodilišta prije adaptacije 1894. godine¹

Figure 1. Ground-plan of the King's midwifery school and maternity unit before adaptation at 1894¹

U preuređenom rodilištu podijeljeni su odsjeci za babinjače s rađaonicom i trudnice. Na prvome katu nalaze se sada tri sobe za zdrave babinjače (sa 6, 9 i 15 postelja), jedna soba za bolesne babinjače (3 postelje) i jedna soba-samica s jednom posteljom. Uz rađaonicu (s dvije postelje) nalazila se soba primalje. Sanitarni odjeljak sastoji se od zahoda i kupaonice. Učenice imaju zasebnu sobu. Na istome katu je neizostavna bolnička kapela sa sakristijom. Koliko se pazilo na odvojenost trudnica, roditelja i babinjača pokazuje podatak da je cijeli drugi kat rezerviran za tri trudničke sobe (s 3, 15 i 16 postelja), uz sanitarni odjeljak i sobu I. razreda s dvije postelje za imućne trudnice. Na istome katu nalazi se internat za učenice primaljstva s predavaonicom. Ovako uređeno rodilište sada ima 36 postelja za trudnice, 33 za babinjače uz 33 novorođenačke košarice koje su bile pričvršćene na krevete majki, te dvije postelje u rađaonici. U internatskoj sobi bilo je 16 postelja za učenice primaljstva. Opasku rodilišta s učilištem i Zavoda za gluhonijemu i slijepu djecu preuzao je ravnatelj potonjega zavoda.

Značajni adaptacijski pothvati upotpunjeni su i nabavom novoga namještaja i učilišnim priborom. Neki dijelovi namještaja sačuvani su još i danas. Također, svi su zidovi ostrugani i premaljeni klornim vapnom, a rađaonica premaljana bijelom uljanom bojom. Uređen je i sanitarni čvor s kupaonicama.^{1,3}

Godine 1894. zavodom rukovodi predstojnik zavoda dr. Antun Lobmayer, koji je i profesor primaljstva. Zapo-

Slika 2. Tlocrt adaptiranog Kraljevskoga primaljskog učilišta i zemaljskog rodilišta 1895. godine¹

Figure 2. Ground-plan of King's midwifery school and maternity unit after adaptation at 1895¹

slenici zavoda su dr. Ivan Maixner, liječnik, inače prvi asistent u rodilištu i učilištu, učilišna primalja Marija Salvari (nadprimalja), inače bivša učenica učilišta i dotada općinska primalja u Ludbregu. Pomoćna primalja je Vicencija Potočnjak, pisar Dragutin Hruby a vratarica Josipa Kollmayer. Učenice primaljstva borave u učilištu (internatski tip školovanja), gdje obavljaju »poslove podvornoga osoblja«, dok lakše poslove obavljaju trudnice koje su hospitalizirane u rodilištu.¹

Tijekom 1894. godine završen je samo jedan primaljski tečaj koji je počeo 5. prosinca 1894., trajao je preko šest mjeseci, a završile su ga 34 učenice (22 udatih, 7 neudate i 5 udovica).¹

Godine 1895. na bolničko liječenje i porod zaprimljene su 272 trudnice, od kojih je rodilo 245. Jednoplodnih poroda bilo je 239, a blizanaca 6. Rođeno je 251 živorođenčadi i 21 mrtvorodenče (ukupno 251). Dvije najmlađe roditelje imale su 16 godina, a najstarija 44 godine. Učinjeno je 14 porodničkih operacija (u izvješću se ne navodi kojih).¹

Rasprava

Visoki prirodni priraštaj i visoki ukupni perinatalni pomor (majčinski, fetalni, neonatalni) i dojenački obi-

lježja su vitalne statistike 19. stoljeća. Maleni broj obrazovanih primalja, domicilno primitivno nadriprimaljstvo, nepostojanje antibiotika, transfuzije krvi i suvremenih lijekova, doprinijeli su činjenici da je gotovo svaki patološki porod završavao smrću roditelje i novorođenčeta.² U Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u godinama 1881.–1895. godine značajan je prirodni priraštaj od 0,18% 1892. godine do 1,87% 1886. godine. Međutim, broj živorođenčadi u Zagrebačkoj županiji godine 1895. iznosio je 21.162, a mrtvorodenčadi 451. U dojenačkoj dobi umrlo je 4.509 djece.¹

Do otvaranja zagrebačkoga rodilišta i primaljskoga učilišta hrvatske su se primalje školovale u već otvorenom učilištu u Zadru i primaljskim učilištima u austrijskome carstvu (Beč, Graz, Innsbruck, Ollmutz, Ljubljana, Budimpešta). Liječnici i kirurzi diplomirali su također na austrijskim fakultetima, ponajvećma na medicinsko-kirurškoj akademiji Josephinum u Beču. Broj liječnika, kirurga i primalja krajem 19. stoljeća bio je zadovoljavajući, mada u nekim krajevima još uvijek nije bilo adekvatne zdravstvene skrbi.²

U cijeloj državi 1896. je godine bilo 8 županijskih fizika, 79 kraljevskih kotarskih liječnika, 83 občinska liječnika, 16 gradskih fizika, 14 gradskih kotarskih liječnika, 15 primarnih bolničkih liječnika, 11 sekundarnih bolničkih liječnika, 8 kupališnih i 86 sukromna liječnika. Postojale su 117 ljekarne, a svoju su službu obavljale 379 općinske i gradske te 253 sukromne primalje. U županiji zagrebačkoj, primjerice te je godine 49 »občinskih i gradskih primalja i 68 sukromnih«.¹

Grad Zagreb je godine 1896. imao 37.529 žitelja. U njemu su ordinirali petero liječnika, od kojih je gradski

fizik dr. Šime Švrljuga te gradski kotarski liječnici dr. Eugen Winkler, dr. Gjuro Rihtarić, dr. Milan Figatner i dr. Alexander Kuhar. Tadašnja zagrebačka županija imala je s gradom Zagrebom 484.252 žitelja, a pojedina mjesta u županiji još uvijek nisu imala liječničku skrb.¹ U nekim mjestima liječničku skrb obavljali su i pojedini kirurzi (*patronus chirurgiae*); oni se od 1875. godine više ne školuju, a priznat im je status općinskih liječnika. Tu su funkciju obavljali do mirovine, kada se postepeno ovaj profil trogodišnjeg fakultetskog školovanja i ugasio.²

Mada je domicilno primaljstvo u to vrijeme bilo obli-gatan način zaštite materinstva uz službujuće sukromne i državne primalje, otvaranje prvoga zagrebačkoga rodilišta i učilišta davalo je utočište, bolničku njegu i medicinsku sigurnost trudnicama, roditeljama i babinjama, prvenstveno s patološkom trudnoćom te neudatim i siromašnim majkama. Stalna dostupnost liječnika, kirurga-porodničara omogućavala je izvođenje poro-dničkih operacija uključujući i carski rez, koji tada već počinje biti sigurnija operacija za roditelja i novorođenče, jer se lumbalna i inhalacijska anestezija te mjere anti-sepse i asepsa značajno provode.

Literatura

1. Zdravstveno izvješće Kraljevske Zemaljske vlade za godinu 1896. Kraljevska zemaljska tiskara u Zagrebu, 1896.
2. Habek D. Povijest primaljstva, porođništva i ginekologije bjelovarskoga kraja. Grad Bjelovar i Županija Bjelovarsko-bilogorska. Bjelovar: Čvor, 2008.
3. Bunjevac H, Dugački V, Fatović-Ferenčić S. 120 godina Škole za primalje u Zagrebu. Zagreb: Gandalf 1997.

Članak primljen: 17. 03. 2009.; prihvaćen: 20. 04. 2009.

Adresa autora: Dr. sc. Dubravko Habek, dr. med., viši znanstveni suradnik, Klinika za ginekologiju i porođništvo Medicinskog fakulteta i Opće bolnice »Sveti Duh«, Sveti Duh 64, 10000 Zagreb

**VIJESTI
NEWS**

Fetal Medicine Foundation

Organizes

8th WORLD CONGRESS IN FETAL MEDICINE

Portorož, Slovenia, 28. 06. – 02. 07. 2009.

Organizator: Fetal Medicine Foundation, Kypros Nicolaidis

Lokalni organizator: Nataša Tul

Kotizacija: 400 €. U kotizaciju uključeni: nazočnost predavanjima, kava u stankama, ručak, večernje zabave

Informacije: natasa.tul@guest.arnes.si; <http://www.fetalmedicine.com/fmf/courses-congress/conferences>

Krajem svibnja/početkom lipnja će biti gotov konačni program.